

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 1 av 16

Eksamen EX-100, Høsten 2014

Del 1: Etikk

Oppgave 2: Hovedideene i Kants etikk

Immanuel Kant, født oppvokst og til slutt begravet i Königsberg i datidens Preussen, var en av 1700-tallets største filosofer og en av historiens mest kjente etikere. Kant var en såkalt plikt-etiker, noe som vil si at han la vekt på at handlinger måtte baseres på en indre plikt for å kunne ses på som etiske/moralske. Kant sto selv i en frihetstradisjon innen tenkningene, og noen av hans viktigste ideer er basert på sammenhengen mellom frihet og ansvar, som jeg skal diskutere i denne oppgaven.

Det som ligger til grunn for hele Kants tenkning om etikk er de såkalte "tre praktiske postulater". Et postulat er en påstand som ikke kan bevises, men som likevel er gyldig, og som man tar for gitt som en forutsetning for videre påstander og teorier. Kant opererer altså med tre slike praktiske postulater, nemlig:

1. Mennesket er et moralsk fritt vesen
2. Menneskets sjel er udødelig
3. Gud eksisterer, ettersom han er garantisten for at den som følger plikten og handler godt, oppnår lykke

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 2 av 16

Alle disse tre setningene er for Kant forutsetninger for videre etisk tenkning. Dersom mennesket ikke er et moralsk trift vesen finnes det heller ikke noen etikk, ettersom vi ikke er frie til å handle slik vi vil, og dermed heller ikke har noe ansvar.

Hvis det første postulatet er en forutsetning for at etikk eksisterer, er det andre en forutsetning for at "belønningen", lykke, eksisterer. Man kan se for seg at man etter å ha tatt (eller gjennom å ta) frie, etiske valg mister sitt eget liv, og dermed må det være en videre eksistens etter døden hvor man oppnår lykke.

Det tredje postulatet er nødvendig for sammenhengen. For at de som handler godt skal oppnå lykke, må det finnes en høyere makt som sikrer dette. Alltså Gud, ifølge Kant.

Vi ser her hvordan postulatene legger grunnlaget for Kants etikk, og hans teorier om frihet og ansvar. Mennesket er et moralsk trift vesen, som har både frihet til og ansvar for å handle moralsk riktig. Jeg vil forsøke å forklare denne sammenhengen videre mens jeg ser på de andre hovedideene i Kants etikk.

Kanskje både den mest berømte og den viktigste delen av Kants etikk er det kategoriske imperativ, hvor vi virkelig ser at "plikt"-delen står inn. Kant opererer med to typer imperativ. Den første

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 3 av 16

av disse er hypotetiske imperativer. Dette er relativt enkle plikt-satninger om mål vi har satt oss selv. For eksempel "skal jeg bli god til å spille gitar, må jeg øve mye".

Den andre typen er det kategoriske imperativ, som er et allment prinsipp for viljen. Det finnes bare ett av disse, men Kant har etterlatt seg fire forskjellige formuleringer, hvor han ser på alle som av like verdi og betydning.

Den første og mest kjente av disse er at "du skal handle som om at maksimen (handlingsregelen) for din handling ville bli en allmenn lov." Denne formuleringen sammenlignes ofte med den gyldne regel, men er noe forskjellig. Her er det slik at handlingsregelen bare din handling blir en allmenn lov, altså at hvis du f.eks. sniker i en kase, ikke bare kan andre også snike i kaser, men må gjøre det, noe som ville skapt en noe absurd situasjon.

Den andre formuleringen er at "du skal behandle mennesker (inkludert deg selv) alltid som et mål i seg selv, og aldri som et middel." Dette betyr rett og slett at man ikke kan bruke menneskelig, ikke en gang for å oppnå noe man ser på som et mye større gode.

De to siste formuleringene er noe mindre kjent, men Kant ser på dem som likeverdige med de to

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 4 av 16

første. Den tredje er at "du skal handle som om at du med dine handlinger skapte allmenne lover."

Ronne er til forveksling lik den fjerde første formuleringen, men Kant ser på dem som forskjellige; og med at den første dreier seg om å følge lover, mens den tredje dreier seg om å lage dem.

Den fjerde formuleringen er at "du skal handle ~~slik~~ som om du var en lovgiver i formålenes rike." Her begynner det å bli virkelig tankefølelse, ettersom 'formålenes rike' kun er et tankeeksperiment for Kant, men vi kan tenke oss at han så for seg en verden uten de begrensningene som den sansbare verden har.

Formuleringene av det kategoriske imperativ gir oss noen andre begreper som er helt sentrale for Kant. Respekt, autonomi og motiv/intensjon. Respekt er noe alle mennesker har krav på fordi de er mennesker, i følge Kant, og dette blir bekreftet i den andre formuleringen.

Autonomi er egentlig noe alle formuleringene henter om. For Kant dreier autonomi-tanken seg om at alle mennesker er selvlovgivere. Den plikten vi følger er noe vi har pålagt oss selv. Slik sett henger autonomi-tanken veldig tett sammen med frihet/ansvar-tanken. Begge handler om mennesket som er trutt til å handle ut fra egne prinsipper, og som dermed pålegger seg selv denne plikten.

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 5 av 16

Motiv er et av de mest sentrale begrepene innen Kants etikk, og "motivet betyr alt". En handling er ikke god hvis den ikke er motivert av plikten. Det kan være en rett handling, men ikke nødvendigvis god. Et eksempel er hvis man hjelper en gammel, syk kvinne i hør om å komme godt ut av det i hennes testamente. Det er riktig å hjelpe kvinnen, men så lenge man gjør det av egoistiske motiver, er ikke handlingen god. Det er den bare hvis man hjelper kvinnen fordi plikten tilsier at man skal gjøre det.

La oss så gå tilbake til Kants ideer om frihet og ansvar. Kant forteller oss altså at mennesket er et moralsk fritt vesen. Videre forteller han oss at hvert enkelt menneske er autonomt/selvstyrende og har krav på respekt. Altså ser vi at friheten er i boks. Men hvor kommer ansvaret inn? Svaret er i gjennom plikten. Mennesket, som selvavgiver og moralsk fritt vesen, har et ansvar for å pålegge seg selv en slik plikt for å handle moralsk riktig og godt. Man kan godt si at dette er selve kjernen i Kants såkalte pliktetikk. Mennesket er moralsk fritt, men har også et ansvar for å handle godt, dvs. i tråd med plikten.

Hvordan kan Kant mene at det aldri er moralsk forsvarlig å lyve? Ved første øyekast kan man tenke seg at Kant enkelt og greit mener at "det er galt å lyve," og det gjør han, men han har videre tanker om

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 6 av 16

akkurat dette.

For det første er det å lyve et ganske klart brydd på det kategoriske imperativ. Dersom man lyver, godtar man altså at det kan bli en allmen lov, som sier at alle kan og må lyve. Dette er selvsagt uakseptabelt for Kant.

For det andre (som har med det første å gjøre) mener Kant at dersom noen begynner å lyve, vil dette bare utvikle seg til at alle lyver i alt for mange situasjoner. Dette inkluderer løgner man forteller for tilsynelatende gode formål. Eksempelvis kan man tenke seg en situasjon hvor nazistiske tropper under andre verdenskrig banker på døra, di og forlanger å få vite hvor en gruppe motstandstokk befinner seg, og du gjemmer dem i kjelleren. De fleste ville nok lyve i en slik situasjon, men Kant er fortsatt uenig. Uansett hva slags løgn man forteller i hvilken som helst situasjon, så er det moralsk uforsvarlig.

Dette er ett av punktene hvor Kant er svært uenig med bl.a. utilitaristene, som mener at man kan lyve for å oppnå positive konsekvenser.

Er jeg enig med Kant her? Nei. Forstår jeg hvorfor han mener dette? Ja. Jeg skal forsøke å utdype dette videre.

I utgangspunktet er jeg enig i at det er moralsk

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 7 av 16

galt å lyve. Det innebærer å bedra andre mennesker, og dette er slik jeg ser det noe man bør unngå. Derfor kan man kanskje si, at Kants prinsipper her hadde passet i en ideell verden (muligens i dette formålens rike), hvor mennesker ikke ønsket å skade hverandre. I en slik verden ville jeg vært enig i at det hadde vært moralsk uforsvarlig å lyve i alle situasjoner.

I den virkelige verden derimot, kan jeg ikke være enig. I en situasjon hvor man har mulighet til å redde ti uskyldige menneskers liv ved å fortelle en løgn, ville jeg ikke bare kalle det moralsk uforsvarlig, men nærmest en plikt å fortelle en løgn.

Her vil jeg nesten påstå at Kant motsier sin egen etikk, på en måte. Han opererer fullstendig i tråd med det kategoriske imperativ, men i liten grad i tråd med teoriene om frihet under ansvar og respekt for menneskeliv. Med ture for å virke noe kategorisk selv, vil jeg si at det å ikke lyve i en situasjon som nevnt ovenfor, vil være moralsk uansvarlig og respektløst overfor andre mennesker. Man kan si at man ikke dreper disse motstandstolkene man avslører, men dette vil bare være å lure seg selv. På mange måter er jeg personlig mer enig med Kant enn med de fleste andre etkere, men på akkurat dette punktet er jeg i aller høyeste grad uenig.

(to ting jeg gløt om Kants etikk på side 16)

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 8 av 16

Del II : Filosofihistorie

Oppgave 2: Augustins og Humes syn på erkjennelse

Augustin og David Hume er to filosofer som utgangspunktet har svært lite til felles. Augustin ble født i Afrika, Hume i Skottland. Augustin levde rundt år 400, Hume på 1700-tallet.

Augustin var kristen, mens Hume var selverklært ikke-religiøs. Likevel er det en svært viktig ting innen filosofien de to har til felles: nemlig banebrytende ideer innen epistemologi, erkjennelsesteori.

For å gjøre besvarelsen mest mulig strukturert velger jeg å ta en titt på hva slags syn de to ulike filosofene faktisk hadde på erkjennelse før jeg trekker dem sammen.

Augustin var på mange måter grunnleggeren av kristen filosofi (selv om det eksisterte kristne filosofer før ham, f.eks. Tertullian), og samtidig antikkens siste store tenker. Hans viktigste filosofiske bruk var å forene kristendommen og platonismen/ny-platonismen, og dette gir utslag for erkjennelsesteorien hans.

For å se på Augustins erkjennelsesteori, må vi først se på det som ligger til grunn for erkjennelse, nemlig metafysikk. Augustin har det meste av sin metafysikk fra Platon, med det

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 9 av 16

innføre at det legges større vekt på Gud som intelligent og allmektig skaper. Augustin henter både dualismen og idéløren fra Platon, med noen modifikasjoner. Augustin deler ikke virkeligheten inn i sanseverden og idéverden, men i sansbar verden og intelligibel verden, hvorav den sistnevnte er Guds egen verden hvor sjelene lever videre i evighetene. Og de platonske ideene er for Augustin ideer i Guds tanke, som brukes nærmest som plantegninger for skapelsen.

Og det at ideene bestemmer seg i Guds tanke ligger til grunn for noe av det viktigste innen Augustins erkjennelsesteori: nemlig teorien om den guddommelige illuminasjon. Denne dreier seg om at mennesker kun kan få virkelig erkjennelse ved hjelp av guddommelig illuminasjon, dvs. at Gud gir oss kunnskap om ideene.

Antikkens greske filosofi endte på mange måter i skeptisisme, dvs. at man ikke kan ha sikker viten om noe som helst. Augustin helte også mot denne retningen i sin ungdom, men gikk bort fra den da han nærmest seg kristendommen og platonismen. Etterhvert fordømte han skeptisismen, og uttalte at det faktisk finnes sikker viten.

Augustins erkjennelsesteori er kanskje mest kjent for å ha skapt en slags syntese mellom tro og fornuft, noe som hadde vært vanskelig tidligere. Augustin uttalte bl.a. at "tro alene

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 10 av 16

er blind tro." Han mente dermed at mennesker kunne erkjenne virkeligheten ved hjelp av fornuften. Altså kan man se på ham som en slags tidlig rasjonalist (en betegnelse som ikke skulle tas i bruk før godt over 1000 år senere) som i tillegg la vekt på Guds nåde og guddommelig illuminasjon for å oppnå erkjennelse og viten.

Dette betyr ikke at han forlot troen som vei til erkjennelse, tvert om. Augustin er kjent for utsagn som "credo ut intelligam" (jeg tror for å kunne forstå). Han mente at teologiske påstander som guds eksistens kunne bevises ved hjelp av fornuften, men at andre påstander som for eksempel guds inkarnasjon (som ny-platonikere flest var uenige i) måtte tros på for å det hele tatt å kunne forstås.

Sist, men ikke minst, er Augustin kjent for påstanden "jeg tar feil, altså finnes jeg" som var hans svar på spørsmålet om han selv faktisk eksisterte.

David Hume, på den annen side, var meget uenig med Augustin på en rekke punkter. Skotskfødte Hume var for det første en empirist (en som mener at all erkjennelse baserer seg på sanseinntrykk) og stilte seg dermed i en lang tradisjon med britiske filosofer som Francis Bacon, John Locke og George Berkeley.

Videre dette Hume alt vi kan erkjenne inn i to

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 11 av 16

Semantiske (språkmessige) termer: analytiske og syntetiske påstander. Analytiske påstander har med begrepsforhold å gjøre (f.eks. matematiske og logiske setninger) og kan ~~gjøre~~ bekreftes a priori (før erkjennelsen). Syntetiske påstander er derimot nye sannheter om ting basert på sanserinntrykk, og kan kun bekreftes a posteriori (etter erkjennelsen).

Videre skiller Hume mellom inntrykk og forestillinger. Inntrykk er kun det vi har sanset direkte (dvs. sanserinntrykk). Forestillinger derimot, er det vi husker når vi tenker tilbake på slike inntrykk. Disse er ofte vagere og mindre "virkelige" enn selve inntrykkene. I tillegg setter vi ofte sammen enkelte forestillinger til sammensatte forestillinger, og Hume mener for eksempel at forestillingen om Gud er en av disse.

Hume er på en måte både den ultimate skeptiker og det helt motsatte, for det første mener han at det meste kun beviles og at svært lite kan bevises. For vi kan f.eks. ikke være helt sikre på matematiske sannheter. Vi vet at $2 + 2 = 4$, men det er bare fordi tallene betyr det vi tror de betyr. Vi kan ikke bevise det, mener Hume.

På samme måte kan vi ikke være sikre på at sansene våre ikke bedrar oss. Ser man for eksempel på en åre nedsenket i vann, ser det

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 12 av 16

ofte ut som om den er brukket, noe den i realiteten ikke er. Det samme gjelder objekter vi ser på lange avstander; de kun fremstå som annerledes enn det de er.

Hume tar heller ikke stilling til metafysiske påstander og spørsmål som "eksisterer jeg virkelig?" og ser på dem som meningsløse, fordi han mener den typen spørsmål verken kan avgjøres eller bevises.

Dermed virker det som om Hume mener at sikker viten ikke eksisterer, men dette er ikke helt sunt. Han mener bare at man ikke kan bevise noe av det. Men samtidig mener han at vi bør fortsette å tro på sansene våre og lignende ting, og ikke ta det så tungt at det ikke kan bevises. Det han ønsker i poengtere, er at vi ikke skal ta noe for gitt.

I slutt kan det sies at Hume mener all erkjennelse kommer fra sanseinntrykk. Slik sett er han altså en tilnærmet kompromissløs empirist. Han mener som sagt ikke at vi skal akseptere erkjennelsen fra sanseinntrykkene uten å murke, men han mener at det er den eneste formen for reell erkjennelse.

Har Augustin og Hume noe felles i sine respektive syn på erkjennelse, eller er de venige på alle punkter? Et ganske enkelt spørsmål, som egentlig er ganske vanskelig å avgjøre.

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 13 av 16

La oss først se på ulikhetene: Augustin er noe som kan ses på som en slags rasjonalist, mens Augustin Hume er en empirist, for Augustin er det tro og fornuft som ligger til grunn for erkjennelse, mens for Hume er det sanserinntrykk, ene og alene.

Videre er Augustin kristen og dypt religiøs. Hume tror på en Gud (ifølge ham selv), men ble sett på som en ateist i sin samtid og benektet alle religiøse forestillinger om Gud. Dette er også viktig for erkjennelsesteoriene til begge filosofene. Augustins erkjennelsesteori er sentrert rundt Guds nåde og den guddommelige illuminasjon. Vi kan ikke oppnå erkjennelse og viten uten at Gud ønsker det for oss og gir oss kunnskap om ideene i hans tanke. Tillegg er det de teologiske sannhetene vi må tro på for å kunne forstå.

Humes erkjennelsesteori er sann sett helt ateistisk og a-religiøs. Den tar ikke Gud med i beregningen, og Hume tar enkelt og greit ikke hensyn til om Gud eksisterer eller ikke i sin erkjennelsesteori. Kanskje nettopp fordi spørsmålet om Guds eksistens er enda et av disse metafysiske spørsmålene som ifølge Hume ikke kan besvares, og derfor kommer vi over på enda et punkt i sammenligningen...

Skeptisisme. Til tross for Augustins forholdsvis skeptiske ungdomsår, hvor han ikke hadde så lett for

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 14 av 16

å bestemme seg for hva han skulle tro på, endte han som sagt opp med å vende seg bort fra skeptisismen og til å akseptere at sanne påstander og sikker viten både eksisterer og kan erkjennes.

Her må David Hume ganske klart kunne kalles gnistrende uenig. Ut fra Humes teorier om erkjennelse virker det klart at Hume er en skeptiker. Augustin mener at det finnes sikker viten som vi kan erkjenne, og Hume mener det motsatte.

Et veldig interessant punkt i sammenligningen mellom disse to, er Augustins påstand ~~at~~ om "jeg tar feil, derfor finnes jeg." Hume tok som tidligere nevnt ikke stilling til denne typen metafysiske påstander, men en som gjorde det var den franske filosofen René Descartes, en av den moderne rasjonalismens fedre og David Humes kanskje viktigste motpol når det gjaldt erkjennelsesfilosofi. Augustins påstand er nærmest til forveksling lik Descartes' berømte "jeg tviler (tenker), altså er jeg."

Det kan bli noe absurd å plassere Augustin i en bås: den moderne striden mellom rasjonalister og empirister, men det er likevel interessant hvordan hans syn på erkjennelse ser ut til å ha mer til felles med rasjonalisten René Descartes enn med empiristen David Hume.

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 15 av 16

Finnes det så noen likhetstrekk mellom erkjennelsesteoriene til Augustin og Hume? Jeg skal innrømme at jeg har vanskelig for å få øye på noen. Det er selvsagt en likhet at begge var svært nyskapende og gjennomgjorte når de ble introdusert. Det samme gjelder det faktum at de uttaler seg om de samme grunnleggende spørsmålene innen erkjennelsesteori. Men når det kommer til å svare på disse spørsmålene, er våre to venner ikke helt på bølgelengde. Så vidt jeg kan se har de helt ulike meninger om både erkjennelsens grunnlag, hva vi kan erkjenne, hvordan vi kan ~~erkjenne~~ erkjenne, og hvilken rolle det guddommelige har for vår erkjennelse.

Nå skal det selvsagt nevnes at disse to hadde svært lite til felles i utgangspunktet (som nevnt i starten av besvarelsen) og at begge to var barn av sin tid. Augustins filosofi ble konstant preget av kristen og platonisk tenkning, mens Humes filosofi kom ut av opplysningstiden og en vitenskapelig revolusjon. Uansett er det sikkert at begge filosofers syn på erkjennelse har preget epistemologien, og gjør det fortsatt.

Emnekode : EX-100
Kandidatnr. : 6527
Dato : 08.12.14
Ark nr. : 16 av 16

Forts. etikk

Kants gjengjeldelsesteori går ut på at man straffer lovbrystere ut fra "øye for øye"-prinsippet, altså ved å påføre lovbrysteren samme type smerte som han utsatte andre for. Dette er i følge Kant ut fra respekt for lovbrysteren, som valgte en handling som et moralsk fritt vesen, og som derfor må straffes på en tilsvarende måte. Dette henger også sammen med "frihet under ansvar"-tanken ettersom man i tillegg til frihet har et ansvar for å bruke den til å handle moralsk riktig. Gjør man ikke dette, har man gjort seg fortjent til rettferdig straff.

Et vanlig problem med det kategoriske imperativ er om man kan ofre et liv for å redde andre. Dette viser oss et eksempel på at en handling er i tråd med én av formuleringene, men bryter med en annen. I dette tilfellet kan man bruke ~~denne~~ første formuleringen og formulere en lov om at man må ofre en person i situasjoner hvor det vil redde mange flere, men samtidig bryter man da med den andre formuleringen, ettersom at man bruker et annet menneske som et middel.